

ONDERWIJSONGELIJKHEID IN VLAANDEREN: SPEELT MAATSCHAPPELIJK KWETSBARE POSITIE EEN ROL IN HET ONGELIJKE WATERVALSYSTEEM?

Bachelorproject
2024-2025

Maryam Erstukajeva
Docent: Veerle Van den Bogaerd

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
2. Het onderwijssysteem in Vlaanderen en de factoren achter sociale ongelijkheid.....	3
8;7; Vroege oriëntatie en studiekeuze.....	9
8;8; Onderwijssegregatie en kansenongelijkheid op macroniveau	9
2.2.1. Onderwijsmarkt in België.....	3
8;9; Onderwijssegregatie en kansenongelijkheid op micro- en mesoniveau	0
2.3.1. Studieadvies en sociale ongelijkheid	4
2.3.2. De invloed van ouderlijke druk en verwachtingen	5
2.3.3. Beperkte overtuigingskracht van leerkrachten.....	5
8;0; Kinderen in het buitengewoon onderwijs; Een noodzakelijke oplossing of structurele uitsluiting?	2
3. Dagelijkse tolerantie – de schoolcultuur in de praktijk	7
9;7; Speelt bias een rol in het attesteren van leerlingen?.....	3
3.1.1. Praktijkvoorbeelden stageplaats Actief vzw	7
3.1.2. Praktijkvoorbeelden van een middelbare school in het Gentse.....	8
3.1.3. Praktijkvoorbeelden coördinator studiebegeleidingscentrum	8
9;8; Houden leerkrachten sociale ongelijkheid in stand?	5
3.2.1. Exploratieve studie.....	9
3.2.2. Beïnvloedingsfactoren.....	10
3.2.3. Communicatie van de leerkrachten	10
3.2.4. Conclusie studie.....	10
4. Conclusie.....	11
5. Suggesties voor verdere actie en onderzoek.....	12
1;7; Beleidsniveau	78
1;8; Microniveau	78
6. Bronvermeldingen	13
Bronvermeldingen	13

1. Inleiding

Het Vlaamse onderwijslandschap wordt vaak geprezen om zijn kwaliteit en toegankelijkheid. Toch blijven er ongelijkheden tussen leerlingen met maatschappelijke kwetsbaarheden zoals een lager sociaaleconomische status en migratieachtergrond een actueel probleem in de samenleving en op mijn stageplaats Actief vzw – centrum studiebegeleiding voor kinderen uit kansarme contexten. Deze ongelijkheden zijn zichtbaar in leerresultaten, de oriëntatie naar onderwijsniveaus en de massale plaatsingen in het buitengewoon onderwijs. De gevolgen reiken verder dan de schoolmuren: ze beïnvloeden de sociale mobiliteit en versterken de kloof tussen bevolkingsgroepen, wat in strijd is met de waarden van het sociaal werk. De internationale definitie van het sociaal werk, benadrukt mensenrechten als een fundamentele kernprincipe, naast sociale rechtvaardigheid, collectieve verantwoordelijkheid en duurzaamheid.

“Sociaal werk is een praktijk-gebaseerd beroep en een academische discipline die sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen bevordert. Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit staan centraal in het sociaal werk. Onderbouwd door sociaalwerktheorieën, sociale wetenschappen, menswetenschappen en inheemse en lokale vormen van kennis, engageert sociaal werk mensen en structuren om levensuitdagingen en problemen aan te pakken en welzijn te bevorderen.” (International Federation of Social Work, 2014).

De intrinsieke motivatie in het aanpakken van dit problematiek rond ongelijke kansen in het onderwijs, is ontstaan vanuit persoonlijke ervaringen in het primair en secundair onderwijs als persoon met migratieachtergrond én voornamelijk de inzichten die ik heb verworven op mijn stageplaats – Actief vzw. We slaan bruggen tussen kind – ouder – en scholen omdat deze samenwerking een cruciale rol speelt in het welzijn en de ontwikkeling van kinderen. In de praktijk zien we vaak dat er een kloof is tussen deze partijen, wat de ondersteuning van de meest kwetsbare leerlingen bemoeilijkt. Door hier aandacht aan te besteden, hoop ik bewustwording te creëren over het belang van een sterk netwerk rondom het kind.

In dit artikel bekijken we hoe structurele barrières en impliciete vooroordelen bijdragen aan deze problematiek, aan de hand van bestaande onderzoeken en interviews met onderwijsprofessionals.

2. Het onderwijssysteem in Vlaanderen en de factoren achter sociale ongelijkheid

2.1. Vroege oriëntatie en studiekeuze

Vlaanderen kent een systeem waarbij leerlingen op jonge leeftijd worden georiënteerd naar specifieke onderwijsvormen tijdens de cruciale transitie van het primair naar het secundair onderwijs. (Houtte, 2018). Hoewel dit systeem flexibiliteit biedt, wordt het vaak bekritiseerd omdat het sociale ongelijkheden versterkt. Studies tonen aan dat kinderen uit kansarme gezinnen disproportioneel vaker terechtkomen in het beroeps secundair onderwijs (BSO), terwijl kinderen uit kansrijke gezinnen vaker de weg vinden naar het algemeen secundair onderwijs (ASO). Volgens het rapport van PISA 2018 scoren Vlaamse leerlingen hoog op academisch vlak, maar is de ongelijkheid tussen verschillende groepen een van de grootste in Europa. (OESO, 2018).

Een belangrijke factor is de invloed van ouders op studiekeuzes. Ouders met een hoger opleidingsniveau of beter inkomen hebben vaak meer kennis over het onderwijssysteem en kunnen hun kinderen beter ondersteunen bij het maken van keuzes. Daarentegen zijn ouders uit kansarme milieus vaak afhankelijk van adviezen van scholen, die soms geleid kunnen worden door impliciete vooroordelen. Dit draagt bij aan het welbekend fenomeen in België – het watervalstelsel.¹ (Jolien, 2024).

2.2. Onderwijssegregatie en kansenongelijkheid op macroniveau

Onderwijssegregatie, waarbij leerlingen van verschillende achtergronden in gescheiden scholen of klassen terechtkomen, is een ander probleem dat ongelijkheden versterkt. In Vlaanderen bestaan grote verschillen in de samenstelling van scholen op basis van socio-economische achtergrond. Scholen in meer welgestelde buurten trekken vaker kansrijke leerlingen aan, terwijl scholen in stedelijke gebieden met meer diversiteit vaak kampen met minder middelen en hogere werkdruk. Op macroniveau is een bepalend aspect dat bijdraagt aan onderwijssegregatie de quasi-markt in het onderwijs. (Nico Hirtt, 2024)

2.2.1. Onderwijsmarkt in België

Het onderwijslandschap verschilt sterk per land, afhankelijk van de mate van regulering en ouderlijke keuzevrijheid. In sommige landen worden leerlingen toegewezen aan een specifieke openbare school op basis van woonplaats, terwijl ouders in andere landen, zoals België, volledig zelf een

¹ Met watervalstelsel bedoelt men in het voortgezet of secundair onderwijs dat een leerling start in een theoretische ("moeilijkere") studierichting en na één of meer mislukkingen afstroomt naar een praktische ("makkelijkere") studie.

school moeten zoeken. Dit leidt tot een situatie waarin scholen concurreren om leerlingen, en financiering grotendeels gebaseerd is op het aantal ingeschreven studenten. Dit fenomeen staat bekend als een quasi-markt in het onderwijs. (Nico Hirtt, 2024)

Een belangrijk kenmerk van een quasi-markt is dat ouders als "klanten" vrij zijn om een school te kiezen, terwijl scholen zelf bepalen welk onderwijs ze aanbieden en wie ze toelaten. Hoewel er in België bepaalde inschrijvingsdecreten zijn die dit reguleren, blijft het een van de meest competitieve onderwijssystemen ter wereld. Het Belgische systeem wordt bovendien gekenmerkt door een hoge mate van sociale segregatie in scholen en grote ongelijkheden in leerprestaties, zoals blijkt uit de PISA-resultaten. (Nico Hirtt, 2024)

Internationaal onderzoek toont aan dat een grotere mate van vrije marktmechanismen in het onderwijs leidt tot meer segregatie en ongelijkheid. Dit is zichtbaar in landen zoals Engeland en Zweden, waar liberalisering van het onderwijssysteem gepaard ging met een toename van sociale stratificatie en gettovorming in scholen. In Noorwegen, waar een strikter systeem van schooltoewijzing behouden bleef, blijven de onderwijsresultaten gelijkwaardiger verdeeld. (Nico Hirtt, 2024)

Ondanks verschillende beleidsmaatregelen in België, zoals het GOK-beleid² en de hervorming van het secundair onderwijs, blijft de kern van de quasi-markt grotendeels onaangetast. Dit roept de vraag op of echte democratisering van het onderwijs mogelijk is zonder de structurele concurrentie tussen scholen en de verplichting voor ouders om zelf een school te zoeken, aan te pakken (Nico Hirtt, 2024). Als we de ontwikkeling van een gesegregeerde samenleving willen verhinderen, is sociale nuance op school belangrijk, evenals de sociale segregatie in scholen niet zelf te organiseren. (Houtte, 2018).

2.3. Onderwijssegregatie en kansenongelijkheid op micro- en mesoniveau

2.3.1. Studieadvies en sociale ongelijkheid

Vlaamse leerkrachten geven advies over studiekeuze, maar dit advies is niet bindend, in tegenstelling tot Nederland waar leerkrachten een grotere invloed hebben op de plaatsing van leerlingen. In Vlaanderen hebben ouders de vrijheid om het advies naast zich neer te leggen, maar onderzoek toont aan dat zij meestal het oriënteringsadvies van de leerkracht volgen.

² Het Gelijke Onderwijskansen (GOK)-decreet werd in Vlaanderen in 2002 ingevoerd om elk kind maximale ontwikkelings- en leermogelijkheden te bieden. Daarnaast heeft het als doel uitsluiting, sociale segregatie en discriminatie te voorkomen, met extra aandacht voor leerlingen uit kwetsbare milieus. Het beleid steunt op drie kernprincipes: het recht op inschrijving, rechtsbescherming en extra ondersteuning voor scholen.

Dit betekent dat subtiele ongelijkheden in het adviesproces een grote impact kunnen hebben op de uiteindelijke schoolloopbaan van leerlingen. (Lermytte, Tijdschrift Sociologie, 2024).

Leerkrachten beschouwen zichzelf vooral als begeleiders, en niet als eindbeslissers in het studiekeuzeproces. Hierdoor houden zij vaak rekening met de voorkeuren van ouders bij het formuleren van hun advies. Dit heeft als gevolg dat leerlingen uit hogere sociale milieus vaker een academisch georiënteerde studierichting wordt aanbevolen, terwijl even sterke leerlingen uit lagere sociale milieus sneller naar technisch of beroepsonderwijs worden doorverwezen. (Lermytte, Tijdschrift Sociologie, 2024)

2.3.2. De invloed van ouderlijke druk en verwachtingen

Vlaamse leerkrachten ervaren dat ouders uit de middenklasse vaker druk uitoefenen om een hoger studieadvies te verkrijgen. Omdat deze ouders vaak beter geïnformeerd zijn en assertiever optreden, passen leerkrachten zich aan hun verwachtingen aan. Tegelijkertijd zijn ouders uit lagere sociale milieus minder geneigd om het advies van de leerkracht in twijfel te trekken, waardoor hun kinderen vaker een lager advies krijgen (Lermytte, Tijdschrift Sociologie, 2024). Er bestaat onbewust voorkeursbehandeling naar de kinderen uit kansrijke gezinnen. Dit komt door de ouders, die constant toezicht houden op het schoolleven van hun kind. Ze staan in contact met de leerkrachten en durven kritisch zijn tijdens oudercontacten. (Alissa, 2024).

Deze mechanismen leiden ertoe dat sociale ongelijkheid wordt gereproduceerd binnen het Vlaamse onderwijs. In Nederland, waar het advies bindender is, zijn er vergelijkbare ongelijkheden, maar de sociale stratificatie is minder uitgesproken omdat leerkrachten een grotere correctieve rol spelen. In Vlaanderen is het onderwijssysteem daarentegen minder gestandaardiseerd en speelt ouderlijke keuzevrijheid een grotere rol, wat de sociale ongelijkheid verder vergroot. (Lermytte, Tijdschrift Sociologie, 2024)

2.3.3. Beperkte overtuigingskracht van leerkrachten

Naast de invloed van ouderlijke verwachtingen blijkt uit de studie dat Vlaamse leerkrachten hun advies vaak voorzichtig en vaag formuleren. Dit heeft als gevolg dat ouders niet altijd begrijpen wat het meest geschikte traject voor hun kind is. Vooral leerkrachten in sociaal gemengde scholen geven aan dat zij het moeilijk vinden om ouders te overtuigen van een realistische studiekeuze. Hierdoor slagen ze er minder goed in om overambitieuze studiekeuzes te corrigeren bij middenklasseouders, noch

om de onderadvisering van kansarme leerlingen tegen te gaan. (Lermytte, Tijdschrift Sociologie, 2024)

De perceptie van leerkrachten dat de eindbeslissing bij ouders ligt, in combinatie met de invloed van sociale achtergrond op adviesvorming, leidt ertoe dat leerlingen uit kansrijke milieus meer academische kansen krijgen dan hun even sterke leeftijdsgenoten uit minder bevoorrechte milieus. In tegenstelling tot Nederland, waar leerkrachten een grotere rol spelen in de studiekeuze, blijft in Vlaanderen de impact van sociaal bepaalde ouderlijke verwachtingen dominant. (Lermytte, Tijdschrift Sociologie, 2024)

2.4. Kinderen in het buitengewoon onderwijs: Een noodzakelijke oplossing of structurele uitsluiting?

Beleidskeuzes spelen een cruciale rol in het in stand houden of verminderen van ongelijkheden. De invoering van het M-decreet, dat leerlingen met specifieke noden meer kansen moest geven in het reguliere onderwijs, heeft onbedoeld geleid tot meer druk op leerkrachten en zorgcoördinatoren. In plaats van inclusie te bevorderen, zien we een toename in het aantal doorverwijzingen naar buitengewoon onderwijs, vooral bij leerlingen met een migratieachtergrond. België heeft op Europees niveau, met 6%, het hoogst aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs terwijl het Europees gemiddelde 1,4% is. In België zijn er 9 types in het buitengewoononderwijs voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Er werd in het M-decreet een 9^e type ingevoerd voor kinderen met een autismespectrumstoornis. Sinds 2015 zijn enkele types in afbouw, waardoor kinderen met ADHD of dyslexie niet meer automatisch doorverwezen worden naar het buitengewoononderwijs. (vrt, 2022)

Volgens elke persoon in het onderwijs die ik geïnterviewd heb, blijft de neiging groot om kinderen met ADHD en dyslexie naar het buitengewoon onderwijs door te verwijzen. Bij anderstalige kinderen worden spraakstoornissen zoals stotteren sneller geïnsinueerd en is het buitengewoonsonderwijs vaker een studieadvies. Dit komt deels door de beperkte middelen op school. De centra voor leerlingenbegeleiding³ kan maar een maximaal aantal leerlingen begeleiden per schooljaar, wat sommige scholen dwingt tot doorverwijzing van leerlingen, die moeilijker te begeleiden zijn door de leerkrachten. (Alissa, 2024)

³ Het CLB helpt leerlingen, ouders en scholen op vier domeinen: leren en studeren, onderwijsloopbaanbegeleiding, psychisch en sociaal functioneren, en preventieve gezondheidszorg. Elke school in Vlaanderen heeft een CLB.

3. Dagelijkse tolerantie – de schoolcultuur in de praktijk

3.1. Speelt bias een rol in het attesteren van leerlingen?

Tijdens klassenraden, waar beslissingen over attestering worden genomen, spelen impliciete vooroordelen, of bias⁴ een significante rol. Uit praktijkervaringen blijkt dat leerlingen met een migratieachtergrond minder vaak gunstige adviezen ontvangen, zelfs bij gelijke prestaties. Dit draagt bij aan een cumulatief nadeel dat deze leerlingen gedurende hun schoolloopbaan opbouwen. Ook speelt attitude een rol in de evaluatie, en ligt het doorslaggevend punt bij de tolerantie van gedragsproblemen in leerlingen met migratieachtergrond. (Alissa, 2024). Vanuit de interviews en de bijhorende casussen uit het onderwijsveld blijkt dat er minder tolerantie is voor attitudeproblemen bij leerlingen met een migratieachtergrond, dan leerlingen zonder.

3.1.1. Praktijkvoorbeelden stageplaats Actief vzw

Vanuit mijn stageplaats heb ik zicht gehad op hoe het eraan toe gaat op basisscholen waarbij de leerlingen voornamelijk uit maatschappelijk kwetsbare contexten komen. Bijna alle ouders van de leerlingen spreken beperkt Nederlands waardoor ze zich schamen tegenover de leerkrachten en regelmatig conversaties vermijden. Dit helpt de zaak van de kinderen niet op de oudercontacten. Leerkrachten zien dit als een gebrek aan motivatie, en linken het gedrag van de ouders automatisch aan een bredere gezinscontext, waar het kind ook tot behoort. De meeste kinderen die begeleiding van ons ontvangen krijgen regelmatig negatief studieadvies. Velen blijven zitten en krijgen al jaren op voorhand te horen dat ze best kiezen voor het beroepssecundair onderwijs. De ouders uiten deze frustraties bij ons, omdat ze vinden dat hun kind bekwaam genoeg is om in de A-stroom te studeren.

We moedigen onze vrijwilligers aan om mee te gaan naar de oudercontacten indien ze dit zien zitten. Eens er een partij bij betrokken is die zich inzet als woordvoerder van het kind, nemen de oudercontacten vaak positievere wending en kan het studieadvies van de leerkracht optimistischer worden. We zien het belang van externe interventie voortdurend, wat in een ideale wereld geen vereiste zou moeten zijn om ervoor te zorgen dat studieadvies objectief en rechtvaardig verloopt ten opzichte van het kind.

⁴ Bias verwijst naar een systematische voorkeur of vooroordeel die iemands oordeel of besluitvorming beïnvloedt, vaak onbewust. Dit kan leiden tot oneerlijke of vertekende conclusies, bijvoorbeeld op basis van afkomst, sociaaleconomische status, geslacht of andere persoonlijke kenmerken.

3.1.2. Praktijkvoorbeelden van een middelbare school in het Gentse

Hoewel veel scholen zich inzetten voor inclusiviteit, blijkt uit de praktijk dat onbewuste vooroordelen en ongelijke behandelingen nog steeds bestaan. Alissa, leerlingenbegeleider op een middelbare school in Gent, vertelt over structurele verschillen in de behandeling van leerlingen, vooral van die met een migratieachtergrond of ADHD. Ze merkt dat leerlingen met een migratieachtergrond sneller worden gesanctioneerd bij conflicten, terwijl andere leerlingen met vergelijkbare gedragingen minder snel bestraft worden. Dit geldt ook voor leerlingen met ADHD, waar reacties op storend gedrag variëren afhankelijk van de achtergrond van de leerling. (Alissa, 2024)

Alissa wijst verder op subtiele verschillen in de behandeling van vluchteling-leerlingen, bijvoorbeeld in de OKAN-klas, waar Oekraïense leerlingen meer geduld ervaren bij het gebruik van telefoons dan Palestijnse leerlingen die actueel het nieuws bleven volgen, om op de hoogte te zijn van mogelijke slachtoffers binnen de familie (door de oorlog met Israël). Deze verschillen ontstaan vaak onbewust, uit onwetendheid en gebrek aan zelfbewustzijn bij de leerkrachten. Alissa pleit voor meer cultuursensitieve training voor leerkrachten, maar stelt dat deze vaak niet de prioriteit krijgen door de drukte binnen de school. (Alissa, 2024).

Deze casus benadrukt het belang van het verhogen van het bewustzijn over onbewuste discriminatie⁵ of bias.

3.1.3. Praktijkvoorbeelden coördinator studiebegeleidingscentrum

Ondanks de brede inzet van scholen om kwetsbare leerlingen te ondersteunen, komen structurele ongelijkheden nog steeds naar voren in de dagelijkse praktijk. Coördinator Jolien, die huiswerkbegeleidingen coördineert op vijf scholen in Gent, wijst op de moeilijkheden die ontstaan door de combinatie van beperkte middelen, werkdruk bij leerkrachten en de extra kwetsbaarheden van leerlingen uit kansarme contexten. Hoewel Jolien over het algemeen tevreden is met de samenwerking tussen de scholen, merkt ze op dat er te weinig aandacht is voor denkfouten die vaak leiden tot onterecht negatieve oordelen over leerlingen. (Jolien, 2024)

Een van de grootste uitdagingen waar Jolien zich bewust van is, is de immense druk die voortkomt uit het lerarentekort en de beperkte middelen. Deze druk zorgt ervoor dat frustraties sneller geuit worden op leerlingen die vaak het moeilijkst te ondersteunen zijn. Ze ervaart dit vooral op één van de scholen waar ze werkt, wat bijdraagt aan een onterecht harde behandeling

⁵ Discriminatie is het ongelijk behandelen of achterstellen van mensen op basis van kenmerken zoals afkomst, geslacht, leeftijd, religie, handicap of andere persoonlijke kenmerken zonder rechtvaardige reden.

van sommige leerlingen. Deze werkdruk maakt het voor leerkrachten moeilijker om geduldig te blijven en kan negatieve effecten hebben op de leerlingen, die vaak geen kans krijgen om zich volledig te ontwikkelen. (Jolien, 2024).

Jolien merkt verder op dat leerlingen met een migratieachtergrond, lichte leerstoornissen of uit een lage sociaal-economische klasse vaak harder moeten bewijzen dat ze het niveau aankunnen in het reguliere onderwijs. Vooral leerlingen die meerdere kwetsbaarheden combineren, zoals een migratieachtergrond en leerproblemen, worden sneller uitgesloten of moeten afstromen, zelfs wanneer dit onterecht is. Deze observaties wijzen op een structureel probleem in het onderwijs, waar bepaalde groepen leerlingen niet dezelfde kansen krijgen als hun peers, ondanks dat zij wellicht evenveel potentieel hebben. Jolien stelt dat deze leerlingen vaak onterecht het slachtoffer worden van een systeem dat onvoldoende ruimte biedt voor hun specifieke behoeften. (Jolien, 2024).

De ervaring van Jolien maakt duidelijk dat de combinatie van werkdruk, beperkte middelen en vooroordelen ten aanzien van kwetsbare leerlingen leidt tot ongelijke kansen in het onderwijs.

3.2. Houden leerkrachten sociale ongelijkheid in stand?

Sociale ongelijkheid in studieadvies bij de overgang naar het secundair onderwijs blijft een hardnekkig probleem in veel Europese landen, waaronder Vlaanderen. Leerkrachten spelen hierin een belangrijke rol, aangezien hun advies een significante invloed heeft op de studiekeuze van leerlingen. Dit onderzoek verkent hoe percepties van leerkrachten bijdragen aan de sociale bepaaldheid van oriënteringsadvies en of zij hierdoor onbedoeld sociale ongelijkheid in studiekeuze in stand houden. (Lermytte, 2024)

3.2.1. Exploratieve studie

Om deze vraag te beantwoorden, werden gedurende het schooljaar 2022-2023 diepte-interviews afgenomen bij 16 Vlaamse leerkrachten die in de afgelopen tien jaar oriënteringsadvies gaven aan leerlingen uit het zesde leerjaar van het basisonderwijs. Daarnaast werden 24 oudercontacten geobserveerd waarin studiekeuze centraal stond. (Lermytte, 2024)

Uit de analyse blijkt dat leerkrachten zichzelf vooral als adviserend beschouwen en de eindverantwoordelijkheid voor de studiekeuze expliciet bij ouders en leerlingen leggen. Hierdoor treden zij zelden actief op om onrealistische studiekeuzes te corrigeren. De perceptie dat zij niet de “alwetende professional” zijn, maakt dat leerkrachten zich vaak

terughoudend opstellen bij het geven van oriënteringsadvies. (Lermytte, 2024)

3.2.2. Beïnvloedingsfactoren

Daarnaast wordt het advies van leerkrachten beïnvloed door de sociale achtergrond van ouders. Gezinnen met een hogere sociale status zijn doorgaans assertiever in het studiekeuzeproces en zetten vaker druk op leerkrachten om een academisch georiënteerde richting aan te bevelen. Ouders met een lagere sociale status daarentegen zijn minder geneigd om in discussie te gaan en volgen eerder het advies van de leerkracht op. Dit resulteert erin dat leerkrachten onbewust de bestaande sociale ongelijkheid reproduceren: leerlingen uit kansrijkere milieus krijgen vaker een academisch advies, terwijl even sterke leerlingen uit minder gegoede milieus sneller naar een technisch of beroepsgericht traject worden gestuurd. (Lermytte, 2024)

3.2.3. Communicatie van de leerkrachten

Bovendien communiceren leerkrachten hun advies vaak voorzichtig en in vage termen, waardoor ouders niet altijd duidelijk begrijpen welke studiekeuze het meest geschikt is voor hun kind. Dit beperkt de effectiviteit van het advies en bemoeilijkt het corrigeren van sociale ongelijkheden in studiekeuze. Vooral in gesprekken met middenklassegezinnen slagen leerkrachten er niet altijd in om ouders te overtuigen van een realistischere studiekeuze, waardoor sommige leerlingen onnodig in een academisch traject terechtkomen en later via het watervalstelsel moeten afzakken naar een meer geschikte studierichting. (Lermytte, 2024)

3.2.4. Conclusie studie

Dit onderzoek toont aan dat bepaalde Vlaamse leerkrachten, ondanks hun potentieel om sociale ongelijkheid in studiekeuze te verminderen, eerder bijdragen aan de reproductie ervan. Door hun perceptie van minimale beslissingsverantwoordelijkheid houden zij rekening met de voorkeuren van ouders, die zelf beïnvloed worden door sociale achtergrond. Tegelijkertijd communiceren zij hun advies voorzichtig en gaan zij discussies met ouders uit de weg, waardoor hun corrigerende rol beperkt blijft. Dit bevestigt eerdere bevindingen dat leerkrachten een cruciale rol spelen in het behoud van sociale ongelijkheid in het onderwijs. (Lermytte, 2024)

4. Conclusie

Het Vlaamse onderwijssysteem wordt gekenmerkt door een hoge onderwijskwaliteit, maar de diepgewortelde sociale ongelijkheden blijven een structureel probleem. De vroege studiekeuze, de impact van onderwijssegregatie en de rol van mogelijke impliciete vooroordelen bij leerkrachten dragen bij aan de reproductie van ongelijkheid. Dit staat haaks op de fundamentele waarden van het sociaal werk, zoals sociale rechtvaardigheid, gelijkheid en empowerment.

Vanuit mijn stage bij Actief vzw heb ik zicht gehad op hoe kinderen uit maatschappelijk kwetsbare contexten structurele drempels ervaren. Deze kinderen worden niet alleen geconfronteerd met beperkte materiële middelen, maar ook met lage verwachtingen en impliciete bias in studieadvies. De interventie van een externe partij, zoals onze studiebegeleiders, lijkt vaak noodzakelijk om de kansen van deze leerlingen te verbeteren. Dit zou echter geen voorwaarde mogen zijn voor een rechtvaardige en gelijkwaardige onderwijs carrière.

Ik heb slechts twee van de zeven interviews verwerkt die ik heb afgenomen van mensen die in het onderwijs staan, omdat de respons zo overlappend was met elkaar en er een algemene consensus was rond discriminerende gedragingen onder leerkrachten in het Gentse. Dit is enorm verontrustend, maar wel een bevestiging dat er inderdaad meer context schuilt achter de steeds benadeelde kinderen die we begeleiden op mijn stageplaats.

Uit de interviews met onderwijsprofessionals blijkt dat sommige leerkrachten zich vaak niet bewust genoeg zijn van de aard en impact van hun studieadvies. Een gebrek aan zelfreflectie blijven de onderliggende mechanismen van sociale stratificatie in stand houden.

Bovendien zorgt het competitieve karakter van de quasi-markt in het onderwijs ervoor dat scholen niet altijd de diversiteit bevorderen, maar eerder sociale segregatie versterken. Het onderwijs zou een hefboom moeten zijn voor sociale mobiliteit, in plaats van een systeem dat sociale ongelijkheid reproduceert bij de kinderen die morgen onze toekomst zullen vormen op de arbeidsmarkt.

Als toekomstig sociaal werker blijf ik geloven in de kracht van onderwijs als middel voor emancipatie. De strijd voor een rechtvaardiger systeem vereist niet alleen structurele aanpassingen, maar ook een mentaliteitswijziging in hoe we kijken naar talent en potentieel, los van afkomst of socio-economische status. Pas als onderwijsprofessionals, beleidsmakers en sociale organisaties de handen in elkaar slaan, kunnen we werken aan een inclusiever en eerlijker onderwijssysteem.

5. Suggesties voor verdere actie en onderzoek

5.1. Beleidsniveau

Het is cruciaal dat er meer structurele samenwerkingen moeten zijn tussen sociale werkers en scholen om gezamenlijk maatschappelijke uitdagingen rondom inclusie en welzijn van leerlingen te signaleren.

5.2. Microniveau

De verbinding tussen kind, ouder en leerkracht moet versterkt worden door meer gerichte interventies binnen scholen, met aandacht voor wederzijds begrip en betrokkenheid, wat indirect invloed kan hebben op rechtvaardigere attesteringen.

Bronvermeldingen

- (2022, 10 5). Opgehaald van vrt: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/10/04/buitengewoon-onderwijs-cijfers/#:~:text=Dossier%20Pano-,België%20heeft%20meeste%20leerlingen%20in%20buitengewoon%20onderwijs%20van%20heel%20Europa,het%20buitengewoon%20onderwijs%20verder%20toeneemt.>
- Alissa, I. m. (2024, 12 15).
- Houtte, M. V. (2018). Opgehaald van SAMPOL: <https://www.sampol.be/2018/04/laat-de-sociale-mix-in-scholen-niet-los>
- International Federation of Social Work. (2014). Opgehaald van <https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/2019/08/Global-Definitie-Social-Work-2014-Dutch-.pdf>
- Jacobs, D. (2017). Opgehaald van <https://kbs-frb.be/nl/segregatie-het-onderwijs-overstijgen>
- Jolien. (2024, 12 19). coördinator studiebegeleidingscentrum.
- Lermytte, A. (2024, 07 23). Sociale ongelijkheid in leerkrachtenadvies bij de overgang naar het Vlaams secundair onderwijs: een exploratieve studie A. Lermytte Sociale ongelijkheid in leerkrachtenadvies bij de overgang naar het Vlaams secundair onderwijs: een exploratieve studie: <https://pedagogischestudien.nl/article/view/17735/23193>.
Opgehaald van <https://pedagogischestudien.nl/article/view/17735/23193>
- Lermytte, A. (2024). *Tijdschrift Sociologie*. Opgehaald van <https://openjournals.ugent.be/ts/article/92010/galley/210017/view/#:~:text=Dit%20is%20de%20meest%20bekende,een%20bepaald%20diploma%20te%20halen.>
- Nico Hirtt, O. M. (2024). Impact van de quasi-schoolmarkt op de rechtvaardigheid van de Europese onderwijssystemen. *ovds*, <https://www.skolo.org/nl/2024/03/19/onze-analyse-van-de-pisa-2022-gegevens-bewijst-het-meer-marktwerking-betekent-ook-meer-segregatie-en-ongelijkheid-in-onderwijs/>.
- OESO. (2018). Opgehaald van https://trace.brussels/nieuws/oeso-onderwijsrapport-2018?utm_source=chatgpt.com
- sociaal.net. (2023). Opgehaald van <https://sociaal.net/achtergrond/mieke-van-houtte-ongelijke-kansen-in-het-onderwijs/>